

DOSSIER DE PROCLAMACIÓ

CLAUDE LÉVI-STRAUSS

XVII PREMI INTERNACIONAL CATALUNYA 2005

Barcelona, març de 2005

ÍNDEX

BREU PERFIL BIOGRÀFIC 3

RECORREGUT CIENTÍFIC 5

Importància i significat de la seva obra

Organització social i parentiu

El pensament salvatge

La prohibició de l'incest. De la natura a la cultura

El mite. L'esperit humà

Societats fredes, societats calentes

L'etnòleg enfrontat a ell mateix

BIBLIOGRAFIA 10

BREU PERFIL BIOGRÀFIC

Claude Lévi-Strauss neix a Brussel·les, fill de pares francesos, el 28 de novembre de 1908. Estudia Dret i filosofia a París, llicenciant-se el 1931 i esdevé professor de filosofia a la Universitat de la Sorbonne.

Molt lligat políticament a l'esquerra i militant socialista, de ben jove llegeix Marx, que el marca profundament. A la seva obra, Lévi-Strauss hi veu una incitació a considerar que, en el domini de les ciències socials, l'anàlisi ha de passar per la construcció de models teòrics que permetin comprendre la complexitat de la realitat a partir de les estructures que l'organitzen i no per la simple observació de les dades de l'experiència.

Així, Lévi-Strauss considera la filosofia com una gimnàstica intel·lectual inútil, mancada de la riquesa de la realitat. D'aquí el seu interès per la sociologia i l'etnografia, que descobreix amb la lectura, a principis dels anys 30, del llibre de Robert Lowie, *Primitive Society*.

El 1934, quan Lévi-Strauss té 26 anys, el director de l'École normale supérieure li proposa anar a donar classes de sociologia a la Universitat de Sao Paulo, al Brasil, obrint-li la possibilitat d'anar a exercir també d'etnògraf amb l'estudi dels indis americans.

La seva estada al Brasil dura fins el 1939. Durant aquests anys, compagina l'ensenyament amb diverses missions etnogràfiques al Mato Grosso i a l'Amazònia, on estudia les tribus dels nambikwaras, els caduveos i els bororos, duent a terme investigació sobre el terreny.

De tornada a França, és mobilitzat per l'exèrcit de 1939 a 1940. Després de l'armistici, se'n va als Estats Units d'Amèrica a donar classes i funda, amb altres professors, l'Escola Lliure d'Alts Estudis de Nova York. És professor a la New School for Social Research de Nova York. Aleshores descobreix els treballs fonamentals de la lingüística i de l'antropologia, sobretot els de Roman Jakobson (1896-1982) i de Franz Boas (1858-1942).

De 1945 a 1947 és conseller cultural a l'Ambaixada de França a Washington. El 1948 publica *La Vie familiale et sociale des indiens Nambikwara* i presenta la seva tesi sobre *Structures élémentaires de la parenté*.

El 1949 és nomenat subdirector del Museu de l'Home de París i el 1950 director d'estudis –a la secció anomenada de ciències religioses- a l'École Pratique des Hautes Études en Sciences Sociales, a l'antiga càtedra de Marcel Mauss, rebatejada amb com a “càtedra de les religions comparades dels pobles sense escriptura”. És l'època de maduració, amb la publicació de *Race et Histoire* (1952), el cèlebre *Tristes Tropiques* (1955) i el recull d'articles que defineix el seu projecte científic, *Anthropologie structurale* (1958).

El 1959 és elegit al Collège de France per a la càtedra d'antropologia social i l'any següent funda el laboratori d'antropologia social i la revista “L'Homme”. Els seus treballs aleshores comprenen una doble reflexió: d'una banda, l'elaboració teòrica de l'objecte de l'antropologia, que trobem a *Totémisme aujourd'hui* i sobretot en el seu llibre més important, *La Pensée sauvage* (tots dos publicats el 1962); i de l'altra, l'aplicació d'aquests principis en la imponent tetralogia de més de 2.000 pàgines, *Mythologiques* (*Le Cru et le cuit, Du Miel aux cendres, L'Origine des manières de table* i *L'Homme nu*, quatre volums publicats entre 1967 i 1971).

El seu consagrament arriba el 1973, amb la seva elecció a l'Académie Française. Des d'aleshores es multipliquen els reculls d'articles, actes de seminaris i entrevistes, també després de la seva jubilació, que té lloc el 1982: *Le Regard éloigné* (1983), *Paroles données* (1984), *De près et de loin* (1988) i *Des symboles et leurs doubles* (1989). D'altra banda continua la recerca de mitologies sota un enfocament estètic a *La Voie des masques* (1975) i la represa de certs mites a *La Potière jalouse* (1984) i *Histoire de Lynx* (1991). I aclareix els misteris del seu pensament a través dels assaigs estètics de *Regarder, Écouter, Lire* (1993).

RECORREGUT CIENTÍFIC

Importància i significat de la seva obra

Claude Lévi-Strauss és considerat el representant més conspicu de l'estructuralisme, nom aplicat a l'anàlisi del sistema cultural en termes de relacions estructurals entre diversos elements. El seu enfocament ha influït no només la ciència social del segle XX, sinó també l'estudi de la filosofia, la religió comparada o la literatura. Interpreta les cultures com a sistemes de comunicació i construeix models basats en la lingüística estructural, la teoria de la informació i la cibernètica per tal d'interpretar-los.

L'obra de Claude Lévi-Strauss simbolitza així l'arribada de l'antropologia al camp de les ciències socials franceses al llarg dels anys 60. Alhora, la visió pessimista de Lévi-Strauss respecte l'evolució actual de la humanitat el fa aparèixer com un antropòleg filòsof, hereu de Jean-Jacques Rousseau.

L'organització social i el parentiu, el pensament, la prohibició de l'incest, els mites, són els elements a partir dels quals Lévi-Strauss elabora el seu cos antropològic, que a continuació detallem en diversos apartats.

Organització social i parentiu

Des que arriba al Brasil el 1935, Lévi-Strauss comença a estudiar el folklore i les festes camperoles en els pobles dels voltants de Sao Paulo. Però per trobar els indis dels quals li havia parlat el director de l'École, havia d'anar més lluny. Ja a les primeres vacances escolars, organitza una expedició etnogràfica al Mato Grosso, a les tribus dels caduveo i dels bororo. En els anys següents, estudiarà altres tribus, sobretot els nambikwara. Ho explica extensament a *Tristos Tròpics* (1955): els viatges a l'interior del bosc amazònic, a l'encontre de poblacions de les quals s'esforça a reconstruir el sistema econòmic, l'organització social, els modes de vida i de pensar, els costums i les creences.

Com tot etnòleg, Lévi-Strauss comença doncs per redactar una monografia dedicada a les poblacions dels altiplans del Brasil central. Però la seva ambició és més gran: vol dur a terme una obra de sociologia comparada presentant una introducció a una teoria general dels sistemes de parentiu.

Es col·loca així immediatament sobre dos registres. Elabora, en primer lloc, una síntesi teòrica i analítica del domini del parentiu: és per l'intercanvi de les dones entre grups específics que es construeixen i perpetuen la societat i l'espècie humana.

El segon camp de recerca és més ambiciós, ja que proposa un nou mètode, inspirat en la fonologia estructural i també de la psicoanàlisi, per explicar els mecanismes simbòlics i, en conseqüència, socials. De fet l'antropòleg ens convida a una teoria general de l'intercanvi i de la comunicació: els signes, les dones i els béns s'intercanvien i permeten, per combinacions estructurades, construir inconscientment les relacions socials, d'ordre religiós (mites i ritus), econòmic i familiar.

El pensament salvatge

A partir de les seva tesi, el 1949, sobre *Les Structures élémentaires de la parenté*, Lévi-Strauss s'esforça a rehabilitar l'anomenat "pensament primitiu" o "mentalitat primitiva" i vol demostrar que, de fet, lluny de ser primitiva o simplista, és un pensament complex i sofisticat. Vol desmuntar la "il·lusió arcaica" consistent en creure que el pensament dels pobles anomenats primitius es pot comparar al pensament dels nens de les nostres societats. Una visió naïf evolucionista que imagina que hi ha un tipus d'infantesa de la humanitat que retrobaríem avui, aproximada o metafòricament, en les societats primitives i una edat adulta a la que haurien accedit les nostres pròpies societats.

Per a Lévi-Strauss, el "pensament infantil" representa un tipus de denominador comú a totes les cultures, i els esquemes mentals de l'adult divergeixen segons cada societat i cada època, però tots són elaborats a partir d'un fons universal més ric del que cada societat particular disposa. Cada nen aporta amb ell, quan neix, la summa total de les possibilitats culturals entre les quals una societat i una cultura no faran més que triar algunes per retenir-les i desenvolupar-les.

Al seu llibre *La Pensée sauvage* (1962), Lévi-Strauss dissol aquesta il·lusió arcaica que ens empeny a creure que la mentalitat primitiva, sobretot la creença en la màgia, és un pensament simple i que no és més que la primera etapa d'un procés, d'una evolució que conduiria la humanitat cap a formes més completes de reflexió. Lluny de considerar la màgia i la ciència som un final, les hem de considerar, diu Lévi-Strauss, com dos tipus de coneixement diferents, desiguals pel que fa als resultat teòrics i pràctics però tots dos amb operacions mentals complexes.

Lévi-Strauss afirma així que, en el fons, no hi ha una fossa infranquejable entre el pensament dels pobles anomenats primitius i el nostre. Nosaltres posem en marxa mecanismes essencials de l'activitat mental que s'acosten a les operacions intel·lectuals de les societats anomenades primitives.

La prohibició de l'incest. De la natura a la cultura.

Lévi-Strauss s'interroga sobre la universalitat de la prohibició de l'incest. Rebutja definir aquesta prohibició com un fet biològic o social, com un fet de natura o de cultura, i proposa una teoria dinàmica que defineix la prohibició de l'incest com el plantejament fonamental pel qual s'acompleix el pas del fet natural de la consanguinitat al fet cultural de l'aliança.

Aquest pas es dona per la institució de regles: la cultura és l'univers d'aquestes regles. I són aquestes regles les que formen l'objecte d'estudi de l'etnòleg. L'estudi dels sistemes de parentiu consisteix per tant a posar al dia les regles que presideixen els jocs de l'aliança matrimonial en les societats primitives, regles que regeixen les conductes individuals, de la mateixa manera que l'estudi lingüístic –que Lévi-Strauss pren com a model- vol estudiar les regles inconscients que regeixen el llenguatge i s'imposen a tots els subjectes parlants.

El mite. L'esperit humà

Podem dir que el que interessa més a Lévi-Strauss, en la immensa recerca que du a terme en la mitologia dels indis d'Amèrica, a través dels quatre volums de les seves *Mythologiques* (1967-1971) és estudiar els mecanismes de funcionament de l'esperit humà, les lleis universals de l'activitat mental.

Segons Lévi-Strauss, “els mites no diuen res que ens instrueixi sobre l'ordre del món, la natura de la realitat, l'origen de l'home o el seu destí. Els mites ens ensenyen molt sobre les societats de les quals provenen, ajuden a exposar els ressorts íntims del seu funcionament, aclareixen la raó de ser de certs modes d'operació de l'esperit humà, constants al llarg dels segles i generalment estesos sobre espais immensos, que es poden considerar fonamentals i intentar trobar-los a altres societats i a altres dominis de la vida mental on no sospitaríem mai que intervinguessin i que, al mateix temps, la natura es trobarà aclarida”.

Societats fredes, societats calentes

En una entrevista radiofònica del 1959, Lévi-Strauss oposa les societats que estudia l'etnòleg a les societats modernes: “societats fredes” i “societats calentes”. Retorna a aquesta distinció en la seva lliçó inaugural al Collège de France, el 1960.

Lévi-Strauss precisa per què poden ser definides com “fredes”. No es tracta de dir que aquestes societats es troben fora de la història: estan dins de la història i el seu passat és tan antic com el nostre, han conegut transformacions, crisis, guerres. Però, diu Lévi-Strauss, “estant dins de la història aquestes societats semblen haver elaborat una saviesa particular, que les incita a resistir desesperadament tota modificació de la seva estructura, que permetria a la història irrompre en el seu si”. La preocupació dominant d’aquestes societats és de perseverar en el seu ésser.

Així, la manera que exploten el medi que els rodeja garanteix alhora un nivell de vida modest i la protecció dels recursos naturals. Les regles de casament que les societats apliquen, per diferents que siguin, tenen en comú limitar al màxim i mantenir constant la taxa de fecunditat. I finalment, la vida política es funda sobre el consentiment i no admet altres formes de decisió que aquelles que es basen en el principi de la unanimitat i exclou completament tot funcionament basat en la lluita entre un poder i una oposició, majoria i minoria, explotadors i explotats.

Aquesta distinció entre “societats fredes” i “societats calentes” és per a Lévi-Strauss sobretot teòrica: “no existeix probablement cap societat concreta que, en el seu conjunt i en cadascuna de les seves parts, correspongui a un o altre tipus”.

L’etnòleg enfrontat a ell mateix

Quan l’etnòleg realitza la investigació sobre el terreny, no pot evitar plantejar-se la qüestió del significat del seu treball, de la seva presència . I la pregunta de la relació que ha mantingut amb la seva pròpia societat de la qual, en un cert sentit, ha volgut fugir per anar a la descoberta d’un altre món, d’una altra humanitat.

Al final de *Tristos Tròpics*, Lévi-Strauss explica com se sentia envaït per les imatges de la seva pròpia cultura, de la seva pròpia civilització, al mateix temps que es trobava enmig d’uns paisatges que pocs ulls havien contemplat. ¿Anar a l’aventura a països llunyans no és, a fi de comptes, tornar a un mateix? ¿No és anar cap al món del qual ha volgut escapar? En aquest sentit Lévi-Strauss diu que tot etnòleg escriu en alguns moments les seves confessions.

“Què és una recerca etnogràfica? ¿L’exercici normal d’una professió com les altres o la conseqüència d’una tria més radical, que implica qüestionar-se el sistema en el que un ha nascut i on ha crescut? (...) Per una singular paradoxa, en lloc d’obrir-se’m un nou univers, la meua vida aventurera em restituïa a l’antiga, mentre que el que havia pretès se’m desfeia entre els dits. (...) Jo no percebia ni els uns ni els altres, només visions fugitives de la campanya francesa que havia negat, o fragments de música i de poesia que eren l’expressió més convencional d’una civilització contra la qual havia optat”.

Es comprèn així per què el darrer llibre de Lévi-Strauss, *Regarder, Écouter, Lire* (1993) tracta sobre art. Hi comenta Poussin, Rameau, Diderot. I és que l'amor per l'art i la reflexió sobre l'art han acompanyat Lévi-Strauss tota la vida. Sempre s'ha interessat per les arts de la seva civilització, sobretot per la música, la pintura i la literatura. I d'altra banda no ha cessat de reflexionar sobre les arts de les societats que ha estudiat.

Profundament lligat a la civilització occidental i sobretot a les obres artístiques que ha produït, es troba igualment lligat al principi d'un estricte "relativisme cultural" segons el qual cap societat no es pot recolzar sobre els seus propis valors per jutjar les altres cultures i pensar que és superior a elles.

BIBLIOGRAFIA ESSENCIAL

1948 *La Vie familiale et sociale des indiens Nambikwara*

1949 *Les Structures élémentaires de la parenté*

1952 *Race et Histoire*

1955 *Tristes Tropiques*

1958 *Anthropologie structurale*

1961 *Entretiens avec Claude Lévi-Straus. Per Georges Charbonnier*

1962 *Le Totémisme aujourd'hui*

1962 *La Pensée sauvage*

1967 *Mythologiques 1, Le Cru et le cuit*

1967 *Mythologiques 2, Du Miel aux cendres*

1968 *Mythologiques 3, L'Origine des manières de table*

1971 *Mythologiques 4, L'Homme nu*

1973 *Anthropologie structurale II*

1975 *La Voie des masques*

1983 *Le Regard éloigné*

1984 *Paroles données*

1984 *La Potière jalouse*

1988 *De près et de loin*

1991 *Histoire de Lynx*

1993 *Regarder, Écouter, Lire*

1994 *Saudades do Brasil*

1995 *Saudades de São Paulo*